

smlouvami o vzájemných výhodách celních (pro dovoz kávy z Brazílie, pro dovoz cukru a pod.).

Snahy po jakémsi panamerickém společenství obchodně- a vůbec hospodářskopolitickém, opírající se o »d o k t r i n u M o n r o e o v u« o nepřípustnosti jakékoliv další kolonisace americké pevniny evropskými mocnostmi i jakéhokoliv rozšíření evropského systému politického v kterékoliv části americké polokoule, setkávají se dosud s obtížemi nesnadno překonatelnými. Protivy národní a kmenové (Anglosasové — Románi), jazykové a povahové, politická nepřátelství, veliké zájmové rozpory hospodářské, zejm. obavy o vlastní průmysl států střední a jižní Ameriky při celněpolitickém sloučení s Americkou Uní kladou dosud všem dalekosáhlejším snahám panamerickým hranice nepřekročitelné. Ani dosavadní v š e a m e r i c k é k o n g r e s y (r. 1889 ve Washingtoně, r. 1901 v Mexiku a r. 1906 v Rio de Janeiro) nedoporučovaly skutečnou celní unii. Dnes jihoamerické státy jsou členy společnosti národů (Unie Americká nikoliv) a spíše snad lze počítati se vzájemným sblížením se států Ameriky latinské. Také poměrné zastoupení obchodu s jižní Amerikou v celkové zahraniční tržbě Unie postupně klesalo.

§ 18. Účinky války na mezinárodní obchod.

I. Světovou válkou let 1914—1918 byly hospodářské vztahy mezi válčícími státy přerušeny, zvláště tím, že válčící strany za této války poprvé v rozsáhlejší míře postupovaly proti sobě též opatřeními hospodářskými, zejm. zákazem obchodu a plateb i sekvestrací a likvidací majetku nepřátelských příslušníků. Vytvořila se jakási válečná hospodářská politika, pro niž, pokud jde o mezinárodní obchod, jsou význačné tyto momenty:

Státy válčící měly zájem na tom, aby z nich nebylo v y v á ž e n o zboží, jehož samy potřebovaly pro v ý z b r o j a zásobování vojska, nebo pro z á s o b o v á n í ostatního obyvatelstva. nebo jako s u r o v i n y či pomocné látky a jiné potřeby pro svůj průmysl, železnice, vzduchoplavbu, telegrafii atd., nebo zboží, jehož by prostřednictvím neutrální země bylo mohlo být použito k zásobování vojska či obyvatelstva zemí nepřátelských. Od samého počátku války vydávaly tudíž válčící státy a postupně rozmnožovaly všeobecné zákazy v ý v o z u určitých druhů zboží ze země, byť i do států neutrálních: zbraní, střeliva, koní a jiných

potřeb válečných, avšak i dobytka, obilí a jiných potravin — i dále zákazy průvozu zboží vůbec nebo určitého druhu do zemí nepřátelských nebo zboží z těchto zemí pocházejícího. Tyto zákazy vývozu a průvozu zboží rozšiřované vždy více ve všech válčících státech, silně ztenčily hodnotu vývozu států válčících.

Naproti tomu byl ve státech válčících dovoz silně podněcován potřebami národní obrany a doplňováním tuzemské výroby, jež byla podstatně zmenšena zastavením velkého počtu závodů nebo převedením jich na produkci válečnou. Obmezován byl zprvu dovoz jen z obav před nepokojí v tuzemsku, jako na př. u nás, již r. 1914, dále dovoz zbraní, tráskavin a střeliva nebo vůbec dovoz zboží, pocházejícího ze států nepřátelských. Po druhém a třetím roce války však i státy dohodové zakazovaly nebo alespoň přísně obmezovaly do svých zemí dovoz vůbec, zvláště pokud šlo o předměty přepychové nebo vůbec tovary, jednak aby zachovaly dopravní prostředky, řídící vždy více válkou ponorkovou, pro dovoz potřeb nezbytných a nezvyšovaly postrádatelnými transporty ještě dovozní beztoho již převysoké, jednak aby zahraniční nákoupě svým ustavičným stoupáním nedonucovaly k vývozu zlata nebo k zadlužování tuzemska v cizině a ke zhoršování kursů směnečných.

Tímto zvyšováním dovozu buď co do kvanta anebo alespoň co do cen a oslabením vývozu se tržební bilance všech válčících států ustavičně zhoršovala, až její pasivum dosahovalo sum závratných, seslabováno jsouc arci ve svých účincích u Anglie velikými příjmy z transportů námořních, u Francie obrovskými výdaji anglických, amerických, belgických a portugalských armád bojujících na francouzském území, kdežto s druhé strany odpadly zase Francii pro její platební bilanci ovšem úroky z kapitálů, uložených v přátelském Rusku a Belgii i v nepřátelském Rakousku a Turecku, a rovněž Itálii odpadly její stamilionové příjmy z cizinců i z úspor vystěhovaleckých.

Obmezení mezinárodního obchodu, nastalé jednak lodií blokádou Dohody proti ústředním mocnostem, které se přes nejpřísněji prováděné rozdělování a racionování životních potřeb nakonec nevyhnuly podvýživě a jejím účinkům zdravotním a sociálním, jednak ponorkovou blokádou Německa proti Dohodě, způsobilo sice zmenšování kvant mezinárodního obchodu, avšak souměrně s tímto poklesem kvant nastávalo podivuhodné stoupání cen, způsobené jediné zvýšením cen a v ně-

kterých státech i poklesem valut. Dle Gida činil mezinárodní obchod

	1913	1920
Francie	15.3 miliard fr.	57.8 miliard fr.
Anglie	35.3 miliard fr.	82.07 miliard fr.
Americká Unie	21.7 miliard fr.	69.2 miliard fr.,

ovšem číslice při různosti poměrů v jednotlivých těchto zemích vzájemně neporovnatelné.

Nedostatek zboží a vzestup cen byly blokadou sesilovány zvláště v mocnostech ústředních, proti kterým byla ze zboží platícího za válečný kontraband blokáda znenáhla rozšiřována na všemožné druhy zboží (kontraband nepřímý), a když rostla obava, že drobné neutrální státy obklíčující Německo budou vysokými cenami Německem nabízenými lákány k vývozu nejen vlastních výrobků tuzemských, nýbrž i produktů importovaných ze zámoří, byly neutrální státy Dohodou kontingentovány, t. j. dovoz k nim dopuštěn pouze v měřítku importů předválečných. Avšak též státy neutrální samy z obavy před vyčerpáním vlastních zásob a před drahotou, která u nich rovněž stoupala jak zvýšenou poptávkou po zboží, tak přílivem drahokovu ze států válčících, zamezovaly vývoz alespoň potravin, nemohly však zabránit úplně poddílnictví, podněcovanému obrovskými rozdíly cen zboží v tuzemsku a za hranicemi.

S druhé strany válečná situace zemí neutrálních byla vyznačována obrovským vzrůstem vývozu, zmenšením dovozu a tudíž převysokým aktivem tržební bilance, příznivými kursy směnečnými a nadbytkem zlata. To platí zejména též o Americké Unii, alespoň pokud sama nevstoupila do války, i potom však nepřestávala ještě býti Dohodě zdrojem importu potravin, střeliva, peněz a lidí. Vývoz Unie se za války téměř ztrojnásobil a v jejích pokladnách se nahromadilo přes $\frac{1}{4}$ veškeré zlaté zásoby světa, a stejně to platí o zemích skandinávských, které musely zastavit volné ražení zlata, o Španělsku, které po prvé od počátku nového věku opět poznalo přesycení bohatstvím, o Holandsku a menší měrou i o Švýcarsku.

II. Válka zplodila vůbec světovou hospodářskou rozháranost, již charakterisují tyto hlavní momenty:

Většina národů strávila během války mnohem více statků, než vyrobila, a ochudila se tudíž i zmenšila dočasně svoji schopnost spotřební. S druhé strany v některých státech nahromadily

se některé statky, pro něž nebylo lze za války dojíti odbytu (obilí, uhlí, bavlna, jisté druhy pícein atd.), a jistá odvětví průmyslové výroby nadbytečně vzrostla (průmysl chemický, průmysl metalurgický ve Francii a v Itálii). Strádání, jež bylo způsobeno u četných národů hospodářskou jejich závislostí na cizině, od níž byly během války odloučeny, pudilo řadu států k politice národní soběstačnosti. Každý národ používal výhod, jimž se od přírody nebo historickým vývojem těšil, jako prostředků útočných nebo vytyčoval na svých hranicích převysoké ohrady celní.

Poválečná celní politika se různí dle toho, jde-li o produkty prvotné výroby (suroviny) či o tovary. Pro suroviny bývá stanovena volnost dovozu, zejm. kde se nevyrábějí v tuzemsku (na př. Americká Unie pro hedvábí — ostatně i bavlnu, jíž je sama velkovýrobcem). Naproti tomu se po válce přechoasto podrobují suroviny clům vývozním, jež bývala před válkou zjevem zcela výjimečným, nyní se však zmnohonásobnila (na př. Španělsko pro rudy, Švýcarsko pro měděné odpadky, Rumunsko, Polsko, anglické a francouzské kolonie pro různé produkty zemědělské) a stupňovala někde přímo v zákazy vývozu (Skandinávie pro obiliny, Francie pro máslo, vejce, oves a kůže); někde pak státní politika upravuje i ceny pro zahraniční odbyt, dobu prodeje atd. v zájmu celostátním (valutním, finančním).

Pokud jde o v ý r o b k y p r ů m y s l o v é, jest poválečný vývoj charakterisován prozatím až v ý s t ř e d n í m p r o t e k c i o n i s m e m, z jehož přerozmanitých příčin jest vytknouti zejm.

snahu států zmenšiti dovoz zboží, který byl bezprostředně po skončení války živě podněcován vyčerpaností tuzemských trhů a nedostatkem všeho zboží, na něž konsumpce před válkou byla navyklá, i exportní potřebou zemí znehodnocené valuty, který však silně zhoršoval beztoho již nepříznivou tržební i platební bilanci států válčivších.

Většina států směřovala dále touto ochrannou politikou ke znovuoživení a zesílení tuzemské produkce, aby se zabezpečila i v míru existence průmyslovým odvětvím nezbytným pro národní obranu (anglický zákon o základních průmyslech, »Key-industries«), poskytlo zaměstnání četným závodům vzniklým za války i lidem z války se vracejícím, zabezpečily zdroje příjmů pro stát, zužitkovaly suroviny doma vytěžené a uhrazovala stouplá tuzemská spotřeba opět domácím zpracováním, vysokou celní ochranou chtělo se posléze čeliti levným výrobním nákladům zahraničních

konkurentů podporovaných dumpingem valutním, t. j. tím, že výrobní jejich náklady nestoupajíce vždy ihned souměrně s klesající tuzemskou měnou umožňují výrobcům při prodeji do ciziny poměrně nižší ceny produktů než ve státech s měnou stabilní.

Soustava dovozních povolení a obmezení prováděna arci převážně jen ve státech středoevropských, kromě Československa tedy hlavně v Německu, Rakousku, Maďarsku, Rumunsku a Polsku — ve Švýcarsku jen při dovozu přes východní a severovýchodní hranici, v západních státech jen v jednotlivých případech, na př. v Holandsku jen u obuvi, v Anglii pouze u chmele, ve Francii u líkérů a zbraní, v obmezené míře také v Itálii.

Poválečná obchodní politika všech ve vzájemném hospodářském styku jsoucích států světa, zvláště válčících nebo válkou silněji dotčených, směřovala však — rovněž stejně jako kdysi merkantilismus — též vždy více a více k soustavnému s t u p ň o v á n í e x p o r t u vlastního zboží, a to v zemích oslabené valuty, aby se nabylo aktiv v lepších platidlech cizozemských, v zemích s valutou plnohodnotnou opět, aby se čelilo poklesu průmyslové výroby a vzrůstu nezaměstnaností hrozícímu při vážnutí exportu účinkem oslabené kupní síly trhů zahraničních. Tyto snahy po zajištění exportu způsobily arci skoro všude návratk politice obchodních smluv, již byl průmyslový protekcionismus v zájmu opětného sblížení národů zmírňován. Zároveň vzniká nová metoda obchodněpolitického vyjednávání: přímé dohodování se průmyslníků obou smlouvajících se států, které předchází a urovnává cestu dohodě vlád. Stranou tohoto snažení stojí jednak Americká Unie, jejíž tarif nezměnitelný vlastně vylučuje možnost dohod obchodněpolitických, jednak Anglie, která zůstala dosud věrna svobodnému obchodu.

I po zkušenostech světové války zůstávají nedotčeny oba základní principy tržební politiky, celní ochrana a tržební svoboda, nelze z nich čerpatí jednostranně důvodů pro princip ten či onen. Při delším trvání války byly by vlastně všechny státy bývaly prostě nedostatkem prostředků výživných donuceny ke vzdání se nebo k ukončení války bez rozhodujícího zřetele k situaci na bojištích — protekcionistům tedy doklad pro potřebu národní hospodářské soběstačnosti a potravinové nezávislosti na cizině — s druhé strany tvrzení ochranářů, že obilní cla nese nikoliv chráněné tuzemsko, nýbrž exportující cizina, vyvráceno

faktem, že ihned po vypuknutí války státy válčící suspendovaly cla obilní se zřejmým účelem působiti ke snížení cen — Francie již 31. srpna 1914, na samém počátku mobilisace, Německo v září a Rakousko v říjnu 1914.*)

§ 19. Obchodní politika po světové válce.

Po válce zachvátil skoro veškeru Evropu i Americkou Unii tím silnější proud ochrannářský. Kromě obecných příčin shora vytčených působil u států západoevropských německý vývoz po válce opět rozmohlý a podporovaný nízkou valutou; specifická, zvláště příkrá opatření proti německému dovozu později v mírnější formě zevšeobecnována proti přivozu ze všech států ostatních.

V Anglii způsobila světová válka zprvu nadbytek zaměstnání dodávkami válečného materiálu při silně zmenšeném počtu dělnictva. Po válce tím ostřejší nastal odraz. Vypadlo z odbytu Rusko a silně i Německo, ohromně vzrostla soutěž Ameriky i Japonska, výrobní náklady anglického zboží silně zdraženy vysokými daněmi, počet nezaměstnaných rostl do milionů. Chopeno se tudíž celní ochrany pro průmysl, aby mu zbyl alespoň trh domácí. »Safeguarding of Industries Act« zavedl od 1. října 1921 zase hodnotná cla na produkty »základních průmyslů« (Key-industries), potřebných s hlediska národohospodářské soběstačnosti státu, j. optické a měřičské a j. vědecké přístroje, porcelán, některé vzácné zeminy a lučebniny a pod., zmocnil vládu zatížení clem 33 $\frac{1}{2}$ % hodnoty zboží dovážené, nabízí-li se buď pod výrobní cenou země, z níž pochází (dumping), nebo prodává-li se následkem znehodnocené měny této země v Anglii pod výrobní cenou anglickou (valutní dumping), jednáno o zákaz přivozu německých barviv na dobu 10 let, leda se zvláštní licencí a spor záhy se rozšířil v obnovu stoletého zápasu o svobodnou tržbu a celní ochranu vůbec. Když v říjnu 1923 říšská konference zástupců dominií přijala princip vzájemné preference, rozvinul v listopadu konzervativní premiér Baldwin znovu program celní ochrany s výhodným přednostním tarifem pro dominia a s opatřeními sociálněpolitickými (lepší starobní a invalidní zaopatření a podpora nezaměst-

*) Ve Francii, zemi důsledné agrární ochrany, byla obilní cla znovu zavedena, když pro nesnadné poměry obchodní i dopravní stát sám převzal monopol obilního importu (stát — obilní importér platil clo státu — finančníkovi).